

להתוודע ולהגלות מהמדי התורה בכל דף בשי"ס

כתובות דף קיא

בענין התדבקות בתלמידי חכמים

בכתובות דף קי"א: ואתם הרבקים בה' אלהיכם חיים כולכם היום, וכי אפשר לדבוקי בשכינה, והכתיב כי ה' אלהיך אש אוכלה, אלא כל המשיא בתו לתלמיד חכם והעושה פרקמטיא לתלמידי חכמים והמהנה תלמידי חכמים מנכסיו, מעלה עליו הכתוב כאילו מדבק בשכינה. כיוצא בדבר אתה אומר, לאהבה את ה' אלהיך ולדבקה בו, וכי אפשר לאדם לידבק בשכינה, אלא כל המשיא בתו לתלמיד חכם והעושה פרקמטיא לתלמידי חכמים והמהנה תלמידי חכמים מנכסיו, מעלה עליו הכתוב כאילו מדבק בשכינה.

- א -

התדבקות בתלמידי חכמים אם היא בדרך מעלה או בדרך מצות עשה

להדבק בחכמים ותלמידיהם כדי ללמוד ממועשיהם, כענין שנאמר (דברים י') 'ובו תדבק' וכי אפשר לאדם להדבק בשכינה, אלא כך אמרו חכמים בפירוש מצוה זו, הדבק בחכמים ותלמידיהם. לפיכך צריך אדם להשתדל שישא בתלמיד חכם וישיא בתו לתלמיד חכם ולאכול ולשתות עם תלמידי חכמים ולעשות פרקמטיא לתלמיד חכם, ולהתחבר להן בכל מיני חבור, שנאמר 'ולדבקה בו'. וכן צוו חכמים ואמרו והוי מתאבק בעפר רגליהם ושותה בצמא את דבריהם, ע"כ.

וכן כתב בחינוך מצוה תל"ד שנצטוינו להתחבר ולהתדבק עם חכמי התורה, כדי שנלמוד עמהם מצוותיה הנכבדות, ויורנו הדעות האמתיות בה שהם מקובלים מהם, ועל זה נאמר (שם) 'ובו תדבק'. והוא מביא שם דברי הגמ' שלפנינו, והוא מסיים דהעובר על זה ואינו מתחבר עמהם וקובע בלבו אהבתם ומשתדל בטובם ותועלתם בעתים שיש סיפק בידו לעשות כן, מבטל עשה זה, וענשו גדול מאד, כי הם קיום התורה ויסוד חזק לתשועת הנפשות, שכל הרגיל עמהם לא במהרה הוא חוטא, והמלך שלמה אמר (משלי י"ג) 'הולך את חכמים יחכם', וחז"ל אמרו (אבות פ"א) הוי מתאבק בעפר רגליהם.

אמנם בספר המצות להרס"ג אינו מונה מצות דביקות לתלמידי חכמים

אם יש בתורה מצות עשה להדבק בתלמידי חכמים

- רמב"ם, חינוך, רבי סעדיא גאון, פירוש ריפ"פ -

א. במעלת התדבקות לתלמידי חכמים מצינו עוד מאמרי חז"ל, כמו שאמרו בברכות דף ל"ד: אמר רבי חייה בר אבא אמר רבי יוחנן כל הנביאים כולן לא נתנבאו אלא למשיא בתו לתלמיד חכם ולעושה פרקמטיא לתלמיד חכם ולמהנה תלמיד חכם מנכסיו, אבל תלמידי חכמים עצמן, עין לא ראתה אלהים זולתך יעשה למחכה לו. א

כיוצא בו שם דף ס"ד. אמר רבי אבין הלוי כל הנהנה מסעודה שתלמיד חכם שרוי בתוכה, כאילו נהנה מזיו שכינה, שנאמר 'ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכל לחם עם חתן משה לפני אלהים', וכי לפני אלהים אכלו והלא לפני משה אכלו, אלא לומר לך כל הנהנה מסעודה שתלמיד חכם שרוי בתוכה כאילו נהנה מזיו שכינה. ב

ומצינו שני דרכים בראשונים אם דביקות בתלמידי חכמים נאמר בדרך צווי כשאר מצות עשה, או שנאמר בדרך מעלה גדולה, אכן אין בזה צווי בדרך מצות עשה.

דהנה הרמב"ם בפרק ו' מהלכות דעות הלכה ב' כתב דמצות עשה

השלמות והוספות

א. והיה מתענה ביום אחד מהם והוצרך לדבר מצוה, הרי זה לוח ופורע יום אחר, שהרי לא קבע הימים בתחלת הנדר. ובמג"א שם סק"ה מביא דברי הגמ' (הנ"ל) דכל הנהנה מסעודה שתלמיד חכם שרוי שם כאילו נהנה מזיו השכינה. וכתב במחצית השקל דכוונתו לומר דאם נדר לצום עשרה ימים ונזדמן לו להיות בסעודה שתלמיד חכם שרוי שם, הרי זה לוח ופורע.

אמנם במחצית השקל שם מביא דבשו"ת חות יאיר סי' ע' נראה שסובר דלא נחשב לסעודת מצוה שיהא רשאי להיות לוח ופורע.

ובשו"ת ציץ אליעזר חלק י' סי' ל"ב מוסיף על דברי החו"י, וכתב דדין זה דלוח ופורע האמור בסעודת דמצוה כמו ברית מילה ופדיון הבן י"ל דאינו נוהג בסעודה שתלמיד חכם שרוי בתוכה, כי בשאר סעודות מצוה, המצוה היא בעצם הסעודה, שבה מחבב ומהדר אותן המצות, אבל בסעודה שתלמידי חכמים שרויים בה, אין עצם הסעודה נחשבת סעודת מצוה, כי עיקר המצוה היא במה שעל ידה מתדבק לתלמיד חכם, כי גדולה לגימה שמקרבת את הרחוקים, והסעודה היא רק כהכשר ואמצעי לבא לידי דביקות בתלמיד חכם, וא"כ י"ל שאינו רשאי ללות התענית, ובאותו יום שהתחיל להתענות אסור לו לאחוז האמצעי הזה כדי לבא לידי דביקות בתלמיד חכם, אלא יעשה ביום זה ענין אחר שגורם לדביקות בתלמידי חכמים.

א. בפני יהושע מפרש מה שאמרו וכי אפשר להדבק בשכינה והכתיב כי ה' אלהיך אש אוכלה, אלא כל המשיא בתו לתלמיד חכם וכו' מעלה עליו הכתוב כאילו מדבק בשכינה, וכתב דהתלמיד חכם עצמו יכול לידבק בשכינה, כי אע"ג ש'ה' אלקיך אש אוכלה', מכל מקום תלמיד חכם מתדבק בשכינה ע"י הבל התורה שיוציא מפיו, מאחר שגם התורה נקראת אש, כמו שנאמר 'הלא כה דברי כאש', ואש מתדבק באש, ולכן דרשו קרא ד'את ה' אלהיך תירא' לרבות תלמידי חכמים, כי ע"י כח התורה מתאחד התלמיד חכם עם הקב"ה. אבל במי שאינו תלמיד חכם נאמר עליו 'אתם הדבקים בה' אלהיכם' מפני שכל המתדבק לתלמיד חכם אפשר לו לידבק בשכינה ע"י שיש לו חלק באותו הבל פיו של התלמיד חכם.

כיוצא בזה, בספר ליקוטי אמרים תניא פרק ב' מבאר דיטען רבבות מיני חילוקי מדרגות בנשמות ישראל גבוה מעל גבוה לאין קץ, ונשמות תלמידי חכמים עדיין קשורות ומאוחדות בהקב"ה בתכלית היחוד, אכן גם נשמות עמי הארץ ופחותי הערך על ידי שמתדבקין בתלמידי חכמים, נשמתן יונקת מנשמת תלמידי חכמים, ועל יד זה גם הם עדיין קשורות ומיוחדות ביחוד נפלא במהותן הראשון.

ב. בשו"ע סי' תקס"ח סעיף ב' כתב דהנודר לצום עשרה ימים באיזה יום שירצה,

ובחינוך שם אחרי שכתב דמקרא ד'ובו תדבק' למדין מצות עשה לידבק לתלמידי חכמים, שוב כתב דהרמב"ן ז"ל בהשגותיו לספר המצוות (מ"ע ז') כתב שעיקר מצוה זו היא להשבע בשמו ברוך הוא לקיים מצוה, ומשמע דכוונתו לומר דלהרמב"ן אין גילוי שיהא זה בדרך מצות עשה להדבק בתלמידי חכמים.

- ב -

במעלת עשיית פרקמטיא עם תלמיד חכם

בפרנסתו.

וכן מדויק יותר בספר המצוות לרמב"ם (מצות עשה ו') שכתב שצונו להדבק עם החכמים ולהתייחד עמהם ולהתמיד בשיבתם, ולהשתתף עמהם בכל אופן מאופני החברה במאכל ובמשתה 'ובעסק', כדי שיגיע לנו בזה להזמנות במעשיהם ולהאמין הדעות האמתיות מדבריהם. הרי דעשיית פרקמטיא לתלמיד חכם היינו שמתחבר עמו בעסק ובמסחר, ומזה הוא לומד ממעשיו, ולא משום שמהנהו מנכסיו.

והנה באגרות משה שם דלכן שולל הרמב"ם פירושו של רש"י שמפרש שעוזרו שיוכל ללמוד, כי דבר זה לא שייך להמצוה ד'ובו תדבק', אלא זו מצוה בפני עצמה להחזיק לומדי תורה, אבל המצוה ד'ובו תדבק' אמורה גם כשהתלמיד חכם אינו צריך ליהנות משל אחרים, והוא עושה פרקמטיא בעצמו, דבזה נאמר במצוה זו שישתדל לעשות מסחר עם תלמיד חכם, וכשירצה להשתתף יעשה שותפות עם ת"ח.

אכן יש לומר שאין בזה פלוגתא רחוקה בין רש"י והרמב"ם, כי יש לומר דגם לרש"י שמפרש דעשיית פרקמטיא עם תלמיד חכם היינו שמהנהו מנכסיו, אין הכוונה שהמעלה שבעשיית פרקמטיא עם תלמיד חכם הוא מה שגורם שיוכל ללמוד תורה ביתר הרחבה, אלא דלרש"י זהו מדרכי הדביקות לתלמידי חכמים במה שעושה עמו פרקמטיא בדרך שמהנהו מנכסיו, כי בזה מתהווה דביקות וקירוב לבבות בינו ובין התלמיד חכם, דוגמת יששכר וזבולן, כי כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם, שמאחר שיששכר לומד תורה בגרמת זבולן, גם לבו של יששכר מתקרר ללבו של זבולן, וזה גורם התדבקות יתירה לתלמידי חכמים.

ויהא נפקותא בזה במי שרגיל לשלוח מעות לתלמידי חכמים על ידי שליח להחזיקם ולפרנס שיוכלו ללמוד תורה, אמנם הוא בעצמו אין לו בזה שום קשר וחייבו עם תלמיד חכם, דבזה נהי שמקיים מצות החזקת לומדי תורה, אמנם מאחר שאינו מתחבר עם התלמיד חכם בפועל, לא נתקיים בזה מצות 'ובו תדבק' אפילו לדעת רש"י, כי המעלה בעשיית פרקמטיא עם תלמיד חכם ומהנהו מנכסיו הוא במה שהתלמיד חכם נהנה ממנו ונגרם ביניהם חיבור וקשר מיוחד. וראה השלמות והוספות [א]

למצות עשה. וכתב בפירושו ריפ"פ (ה"א דף ת"ט) שהוא סובר דדברי הגמרא שלפנינו לא נאמרו בלשון צווי שיהא בזה מצות עשה, שהרי בגמ' נלמד דבר זה מקרא ד'ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כולכם היום' וזה לא נאמר בלשון צווי אלא בשבחן של ישראל, וא"כ אין זה בגדר מצות עשה אלא בדרך מעלה.

מעלת פרקמטיא עם תלמיד חכם כשמהנהו מנכסיו / מעלת פרקמטיא עם תלמיד חכם שהוא עמו תמיד במחיצתו ולומד ממעשיו / מצות התדבקות בתלמיד חכם ומצות החזקת תורה / שולח מעות לתלמיד חכם רק ע"י שליח

- רש"י, המקנה. רמב"ם, חינוך, אגרות משה -

ב. בגדר דביקות לתלמידי חכמים, רש"י (ד"ה העושה) מפרש דהעושה פרקמטיא לתלמיד חכם היינו שמתעסק בממון תלמיד חכם כדי להגיע לידם שטר, והם פנויין לעסוק בתורה ע"י אלו, וכתב 'חיים כולכם היום' ע"י דיבוקן של תלמידי חכמים יזכו לחיות, ע"כ. ומבואר שמפרש דהדביקות לתלמידי חכמים על ידי עשיית פרקמטיא לתלמיד חכם, היינו כשהוא מסייע לו בפרנסתו, שהוא גורם לתלמיד חכם שיהא פנוי ללימוד התורה.

כיוצא בזה כתב בפתיחה לספר המקנה על קידושין (אות י"ב) במה שאמרו חז"ל 'ובו תדבקו' וכי אפשר לדבק בשכינה אלא הדבק בתלמידי חכמים, וכתב דודאי דמצוה זאת ד'ובו תדבקו' נאמרה גם לתלמידי חכמים עצמם, ומובן מזה שתלמידי חכמים מקיימים 'ובו תדבקו' על ידי עסק התורה, שהוא דביקות שמו יתברך, כדאי' בזוהר הק' דכולא אורייתא שמא דקב"ה הוא, אלא שאי אפשר לכל ישראל לדבק דביקות תמידית בעסק התורה, לכן אמרו הדבק בתלמידי חכמים, והוא הענין מה שאמרו ביששכר וזבולן שהזבולן מחזיק יששכר שיוכל ללמוד תורה, וכמו שנאמר 'עץ חיים היא למחזיקים בה', ועל ידי הדביקות בתלמידי חכמים שם דביקים בתורת ה', מתקיים בכל ישראל 'ובו תדבקו'. הרי שגם הוא מבאר דהדביקות לתלמידי חכמים הוא ע"י שמוסייעים להם ללמוד תורה, כדוגמת יששכר וזבולן.

אמנם בשו"ת אגרות משה או"ח ח"ג סי' ל"ו (ד"ה ולכן) מדייק דהרמב"ם (הנ"ל) סובר דהדביקות לתלמידי חכמים שעל ידי עשיית פרקמטיא אינו מפני שבוה מהנהו ומסייעו בפרנסתו, שהרי כתב דמצות עשה להדבק בחכמים ותלמידיהם כדי ללמוד ממעשיהם וכו' לפיכך צריך אדם להשתדל שישא בתלמיד חכם וישיא בתו לתלמיד חכם ולאכול ולשתות עם תלמידי חכמים ולעשות פרקמטיא לתלמיד חכם, ולהתחבר להן בכל מיני חבור, ע"כ. ומשמע דזה אחד מן הדרכים שמתחבר עמו, במה שאוכל ושותה עמו, וכן שעושה עמו מסחר, כי בזה הוא לומד ממעשיו, וזה גם אם אינו תומכו

השלמות והוספות

לשדה לצוד ציד, היה חושב ששני בניו יתנהגו בדרך יששכר וזבולן, שיעקב יעסוק בתורה, ועשו יפרנס את יעקב, ולכן לא הוצרך לברך את יעקב, כי מאחר שיעקב עוסק בתורה הרי הוא בעצמו מקור הברכה, ואדרבא יעקב עתיד לברך את עשו בדרך שיששכר מברך את זבולן, ולכן בחשבו שהוא עשו אמר לו 'הוי גביר לאחיך' שתתחזק ותהיה לאיש גביר שתפרנס את אחיך יעקב, ותהא לו אפוטורופוס להמציא לו כל צרכי עולם הזה, ואז 'וישתחו לך בני אמך' כי הגם שיהא נשיא אלהים עליך, מכל מקום יראה לפניך הכנעה, כי מדרך המוסר להחזיק לך טובה על זה. ולכן אמר לו 'ומברכרך ברוך', דהיינו שתהיה מבורך מפי 'ברוך', כי יעקב שהוא בעצמו 'ברוך' הוא יברכך תמיד על שאתה נותן לתוך פיו.

אמנם היות שגלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעשו מתנגד לתורה ועבודה, ואין בדעתו לפרנס את יעקב להחזיקו לתורה, לכן היתה סיבה מן השמים שכל הברכות יגיעו ליעקב, וגם ברכות עולם הזה ינתנו בדרך ישר ליעקב עצמו, ולא דרך עשו.

האמור מדבריו, שבמה שמחזיקין ומפרנסין ידי תלמידי חכמים מתהווה חיבור וקשר ביניהם, שהזבולן מתבטל כלפי נשיא אלהים שעליו, ויששכר מברך את הזבולן וגם מחזיק לו טובה, ונמצא דבמה שמהנהו מנכסיו גורם לבא לידי 'ובו תדבק'.

[א] כיוצא בזה, בחי' חתם סופר פרשת תולדות (ד"ה ואברכהו) מפרש פרשת הברכות שרצה יצחק אבינו לברך את עשו, ורבה שלחה את יעקב שילך בערמה להתברך מפי יצחק, ויצחק בירך את יעקב בחשבו שזה עשו, ואמר לו 'הוי גביר לאחיך וישתחו לך בני אמך'. וכתב דיש לתמוה דנהי שעשו הטעה את יצחק וחשב שגם הוא צדיק, מכל מקום לא היה מקום להסתפק בצדקתו של יעקב שהיה איש תם היושב באוהלה של תורה והיה עמו במחיצתו יום יום, והאיך עלה על דעתו לומר לעשו 'הוי גביר לאחיך וישתחו לך בני אמך' כאילו מכר את יעקב לעבד לעשו, ומה פשעו ומה חטאתו של יעקב שיהא נמכר לעבד לעשו.

והוא מפרש, דהנה ה'יששכר' שעוסק בתורה הוא הוא ה'ברוך', והזבולן המפרנסו הוא ה'מבורך' מפי ברוך יששכר, כי הוא מברך את זבולן שישמח בצאתו ויצליח בדרכיו כדי שיוכל לפרנסו. וכתב דהאמנם שהיששכר הוא נשיא אלהים על זבולן להיות עליון עליו, וזבולן בצדקתו משליט על עצמו בסבלו עליו עול תורה של יששכר, מכל מקום מאחר שהזבולן הוא אפוטורופוס של יששכר בכל צרכי עוה"ז, מוטל על יששכר להיות נכנע לפני זבולן, לא על דרך החנופה ח"ו, אלא מחק החיוב להחזיק לו טובה ולהשתחוות לו בראותו שזבולן עושה מעשיו לשם שמים, והוא שליחא דרחמנא לפרנסו ולהחזיקו על התורה.

והנה בראות יצחק שיש לו שני בנים, יעקב הוא תם יושב אוהלים ועשו יוצא